

תוכן עניינים

3	מבוא
4	אשפוז כפוי בגין עבירות פליליות
6	הועדה הפסיכיאטרית המחוזית
9	הועדה הפסיכיאטרית המיוחדת
12	משפט משווה
15	עמדה אישית
16	סיכום
18	רשימה ביבליוגרפית

מבוא

בעבודה אדון בסמכותה של הוועדות הפסיכיאטריות, הרגילה והמיוחדת, שהוקמו מכוח חוק טיפול בחולי נפש¹, בקשר לאשפוז כפוי של חולי נפש שהואשמו באישום פלילי ונשלחו לאשפוז כפוי בצו של בית המשפט הפלילי שניתן מכוח סעיף 15 לחוק. על פי החוק, כאשר מצא בית המשפט הדן באישום פלילי כי הנאשם איננו כשיר לעמוד לדין בשל מחלת נפש, או כי הוא סובל מאי-שפיות ואיננו בר-עונשין, רשאי בית המשפט לצוות כי הנאשם יאושפז באשפוז כפוי בבית חולים לחולי נפש. החוק מסמך את הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית לפקח אחר האשפוז הכפוי, באמצעות קיום דיונים תקופתיים, ולהחליט על שחרור חולה הנפש מהאשפוז הכפוי אם מצאה כי אין עוד הצדקה להמשך האשפוז. במהלך השנים התעוררה ביקורת ציבורית רבה כנגד הוועדות הפסיכיאטריות המחוזיות ואפן התנהלותן, ונטען בין היתר כי הן אינן מקפידות כראוי על זכויות הנאשמים ועל כללי הצדק הטבעי, והתוצאה היא כי אלפי אנשים בשנה מושמים בבתי חולים לחולי נפש תוך פגיעה חמורה בהם ובסביבתם ומבלי שהתקיים הליך ראוי בעניינם. בעקבות הביקורת הזאת הוקמו וועדה ציבורית וצוות בין-משרדי של מספר משרדי ממשלה, אשר בחנו את הנושא, ובעקבות המלצותיהן תוקן החוק. במסגרת תיקון מס' 8 לחוק, הוקמה הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת. תפקידה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת דומה מאוד לתפקידה של הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית הרגילה, אלא שהוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת מוסמכת לדון באשפוז כפוי בעקבות אישום פלילי כנגד חולה נפש בעבירות החמורות ביותר, שהן עבירת הרצח ועבירת הניסיון לרצח. הקמת הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת נבעה מתוך רצון לחזק את הפן המשפטי בעבודת הוועדה, ועל כן נקבע כי הרכבה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת יהיה שונה מזה של הוועדה הפסיכיאטרית הרגילה, באופן שיחזק את הפן המשפטי בעבודת הוועדה, ויחזק את ההגנה על זכויותיהם של חולי הנפש.

בעבודה אבקש לטעון כי הקמתה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת היא ראויה לכשעצמה, אולם האופן שבו היא הוקמה, והסמכויות שהוקנו לה ביחס לסמכויות של הוועדה הפסיכיאטרית הרגילה, יוצרים מצב אבסורדי. הקמתה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת נעשתה כדי לחזק את הפן המשפטי ביחס לפן הרפואי/מקצועי, אולם באופן תמוה סמכותה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת היא רק בקשר לעבירות המאופיינות במידת המסוכנות הגבוהה ביותר, למרות שהערכת המסוכנות היא עניין שבעיקרו הוא בעל אופי טיפולי/מקצועי, והפן המשפטי פחות רלוונטי לגביו. אבקש לטעון כי לדעתי יש מקום לבטל את ההבחנה הקטגורית בין עבירות שונות לעניין זהות הגורם שיהיה מוסמך לדון באשפוז הכפוי, וכי הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת על הרכבה המיוחדת ראוי שתקבל סמכות גורפת לגבי כל סוגי העבירות בהם הואשמו חולי נפש.

בפרק הראשון של העבודה אדון בסמכותו של בית המשפט הפלילי לתת צו לאשפוז כפוי, ואציג את המתח בנושא זה בין נקודת המבט המשפטית לבין נקודת המבט הטיפולי/מקצועית. בפרק השני אדון בהרכבה ותפקידיה של הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית הרגילה, ואראה כיצד הרכב הוועדה מחזק את הפן הרפואי/מקצועי בעבודת הוועדה ביחס לפן המשפטי. בפרק השלישי אדון בהרכבה ותפקידיה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת, ואראה כיצד הרכב הוועדה מחזק את הפן המשפטי בעבודת הוועדה המיוחדת. הפרק הרביעי יהיה פרק של משפט משווה, ובו אראה כי במדינות אחרות הפן המשפטי בנושא האשפוז הכפוי הוא הפן הדומיננטי. בפרק החמישי אציג את עמדתי האישית, אבהיר מדוע האופן שבו נחקק סעיף 28א הוא

¹ חוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991.

אבסורדי, ואטען כי לדעתי ראוי שהוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת, על הרכבה המיוחדת, תקבל סמכות בכל סוגי העבירות שבהם מואשמים חולי נפש.

אשפוז כפוי בגין עבירות פליליות

חוק טיפול בחולי נפש מאפשר לבית משפט הדן באישום פלילי לתת כנגד הנאשם צו לאשפוז כפוי או צו לטיפול מרפאתי כפוי, וזאת אם מצא כי הנאשם איננו מסוגל לעמוד לדין בשל כך שהוא סובל ממחלת נפש, או כי הנאשם אמנם מסוגל לעמוד לדין אולם לא ניתן להטיל עליו אחריות פלילית בשל מחלת הנפש ממנה סבל במועד ביצוע העבירה והוא ממשיך לסבול ממנה כעת. כך קובע סעיף 15(א) לחוק:

"הועמד נאשם לדין פלילי ובית המשפט סבור, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדין ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין מחמת היותו חולה, רשאי בית המשפט לצוות שהנאשם יאושפז בבית חולים או יקבל טיפול מרפאתי..."

סעיף 15(ב) לחוק קובע:

"הועמד נאשם לדין פלילי ובית המשפט מצא כי הוא עשה את מעשה העבירה שבו הואשם, אולם החליט, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדין ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, שהנאשם היה חולה בשעת מעשה ולפיכך אין הוא בר-עונשין, ושהוא עדיין חולה, יצווה בית המשפט שהנאשם יאושפז או יקבל טיפול מרפאתי"

ניתן להבחין בהבדל בין שני הסעיפים הללו בקשר להוראה המופנית לבית המשפט. סעיף 15(א) קובע כי בהתקיים הנסיבות שבסעיף בית המשפט רשאי לתת צו אשפוז או טיפול מרפאתי, ואילו סעיף 15(ב) קובע כי בהתקיים הנסיבות שבסעיף יצווה בית המשפט על אשפוז או טיפול מרפאתי, ומשמע כי בנסיבות האמורות בסעיף 15(ב) אין לבית המשפט שיקול דעת במתן הצו והוא חייב לתת את הצו. הבדל זה מובן משום שהמקרה שבו עוסק סעיף 15(א) הוא מקרה שבו בית המשפט מצא כי הנאשם כלל איננו מסוגל לעמוד לדין, וממילא לא בירר לגופן את הראיות כנגדו ובוודאי שלא מצא כי התקיים רף ראייתי של מעבר לכל ספק סביר כנדרש להרשעה פלילית². במקרה שכזה, שבו לא הוכחה אשמתו של הנאשם ולא הוכח כי הוא ביצע את העבירה, לא חייב בית המשפט לתת צו כאמור אלא הוא רשאי לעשות זאת אם ראה צורך בכך. סעיף 15(ב) לעומת זאת, עוסק במקרה שבו מצא בית המשפט כי הנאשם עשה את מעשה העבירה שבו הואשם, כלומר דן בראיות לגופן והכריע כי הנאשם ביצע את העבירה, ובמקרה זה אין לבית המשפט שיקול דעת ואם מתקיימים התנאים

² יש לציין כי לפי סעיף 15(ב), מתן צו לפי סעיף 15(א) מותנה לכל הפחות בקיומן של ראיות לכאורה לביצוע עבירה על ידי הנאשם.